

ШЫН

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 147 (15367)

1994 чылдың сентябрь 16, пятница

Ат салган шагы 23.30 Садар өртөө 150 рубль.

КАНДЫГДАА УЖУРАЖЫЛГА АЖЫКТЫГ

Алдын күстүң дүжүп келгениң баштайгы демдектеринге уруг-дарыгың школага өөрөңү киргени, дүжүт ажаалдазы, кышка белеткел хейрилг чүдүлдери бистер, бөдүңү кижилер хамаарыштыр болзувусса, политиктер күстүн дүшкенин нитилел амыдарыңа политикаңды дилришкениң биле холбаштырып турар апарган чүве чорду. Ол дугайында ТР-нин Президентизинин политиктиг партиялар, шимчешкинер, хей-ниити, организациялары, эвилелдерин төдөөлөр биле болгаш Президентинин чөп-чөккү төдөөлөкчилери биле ужуражылганың Президентинин национал болашкы шитки политиктиг айтырыгдар талазы биле чөвүлөкчүн В. Б. Багай-оол онзагайлап, «политиктиг амыдарыңды дилришкениң сезону эгелээн» деп чугаалап турар болду.

Президентинин бо ужуражылганың ол эртен төү радионуң сөөлүгү медээлеринге база дамчыткан, оозун бондарга, аңаа элээн улуг ужурукта берип турар хире. Кижин хей бодур боор деп болдоп, «Тувинская правда» солдундан коллегам биле хуралче далаңга келген биле. Ыңчалза-даа Чазак бажының ийги калдында хуралдар залга хостуг олуттар артып калган. Ол-даа ыңал-ла мыйнаап, ужуражылгага сонуургалдыг кижилер шүптү келген хейрилг.

Бодунун хурал ажиткан эге сөзүңе В. Б. Багай-оол май 31-де, Хей-ниити чөпшээ, режигезинин керезинге ат салганыңа бистин республикавистид эгелекин «ниөө» болганың федералдыг эрге-чагырга дөткөн деп демдегелээ. «Российская газета» солдунга хей-ниити чөпшээржилгезин керезинин боттаңгазын талазы биле албан буюуңуң документти парлаттыңан, ында керээге ат салдыңа Тыва Республика эгелекин болганың онзагайлап каан болган. Оон соонда Владимир Багай-оол улаштыр үк Керээзин ат салгычларының талазыңа Тыва Республика эгелекин болганың, ыңчалза-даа Аграристан хоочуннарының эвилел-

линиң удуртулганың Ке-рээге ат салганың дедир тыртып алырың, оралдажышкың кылганың чугаалаан. Оон аңгыда «Мемориал» нитилелиниң чамдык кежигүнери политиктиг акция эгелээринин дугайында сагындырып турганың ол дымнаткан.

Эрткен чайын ТР-нин Президентизинин чанынга Хей-ниити палатаның тургузар дугайында доктаал үчүн. Моон мурунда-даа хей-ниити шимчешкинерин дүштүрүп башкарат төп керек дээрзин чамдык политиктиг партияларның төдөөлөр саналап тургулаан. Ан Президентинин чанынга Хей-ниити палатаның тургузуу алырга, ол чүдүдү чамдык улус хей-ниити шимчешкинери күрүне бодунун холдугаа өл турар кылдар болай бербес бе, дүштүрүп төптү Палатаның чөвүлөкчүлүгү тургузар болзувусса, чүдүлгө Палатаның кызыгаарлатканын калыр бе деп айтырыгы В. Багай-оол чыңалыңа салып, ол талазы биле санал-бодаларыңа чугаалаарың дилээң.

Ужуражылгага ТР-нин Президентизин Ш. Д. Ооржак бистин республикада чыгы үеде турган болгаш амыгы үеде бөв байдалдарыңа дугайында чыңалыңа тозаргайың биле чугаалап берген. Ол Тывада нитиизин биле политиктиг турму чорук туруп келгениң онзалал демдегелээ. Чайның эртен үш айы федералдыг төп биле харызаа-холбаштыр тургузарыңа чогуулап болганың Президент онзагайлаан. Ийе, улуг күрүңнениң бир дугар удуртукчузу бо чайын Тываның төвүзүңде эң-не баштай тыва черин кара долурган буюду биле баскан. Ол чорук улуг ужуруктагы политиктиг бөдүңүң биле чыңалыңа болгаш, Б. Н. Ельцинниң Тывага калчар узун чораяаның дугайында чон эки билер. Ол үеде республиканың чүдүлдүзү, бистин Президентизин В. Н. Ельцин биле чүдүлгө чугаалажышкының чоруктаны билдингир.

Бистер чүдүлгө кылдырыңан мурунда херек кырында турар байдалдарын чыңап бээр харымыңа чок. Бир факт болуп турар байдал — Тываның

Россия Федерациязының составында бактаап турары. Амыгы үеде бистер ийн конституциялыг чурттап олурар бис. РФ-тин болгаш Тываның конституцияларының аразында карышкартар бар деп үевени билер бис, 120 статьянын 12-зинде чөржүп турар чүдүлдөр бар.

Россия ышкаш Федеративтиг күрүңеге чурттап олурган, эң-не кыдык чүдүлгө шүрүп болбас. Кандыг-бир чүве кылдыра, ыңал-биле ыңал ап туруп бээр багай чамдык бисте бар болгай. Бир кыдык чүдүл — 70 ажыг чыдарың дүрүзүңдө тоталган келгениң. Тыва хан көрүңес ужурулду. Ыңчангаш амыгы үеде Федералдыг болгаш турган эрге-хүдээлдеринин талазы биле аңгыларыңа дугайында дүгүржүлганың ийн варианттыңа ажиткан кылган бис деп, Шериг-оол Динжикивич чыңалыңа дымнаткан. Кандыг-лаа дүгүржүлгө кайы-да таланың бодур болбас чүдүлдери, онзагай ыңгаларың барымаалап, лары чүгүлдө болбайн аан. Чижээ, чайын Борис Ельцин Чагытайга чоруп чораша, малчын Монгуштуң каш катар көрүндүр сен деп айтырган: «Чыл дүрүзүңдө 15 олар содуру мей» — деп, ол харымаалап, А ыңчан РФ-тин Президентизин, шыңал-ла, мындаг байдалдар турда, Тывага черин хуужуудары болдунар бе мынчан деп үдөңизиниң айтырыгы бодунга салганы илергей. Ийе, мыңан Борис Ельцин хамык-ла байдалдарың дугайыңа тус черлерин боттарыңа барып четкеш, бодунун ийн кара-биле бөдүрүң көрүчүлгө-лүм деп түшүлгө келгени тодаргай. Чамдык чамдык Борис Ельцинге оон хүдээлели алаңгыг информация болуп чогуруу езу биле чөвүлөкчүлүгү турар. Чер-девикс кездерге хамаарышкан информация Президентинин жалаңгаз четпейн-даа баргылаар. Шыңал-ла, Борис Николаевичиниң

Тывага келгени оон бодунга-даа, бистерге-даа улуг ажыктыг болганы чугаажок. Бистин республиканың удуртулганың чурттан бир дугар кижизиния Тывага бир дугар аалдап келгениң ажыглавайн баар аргаа чок дээрзин билдингир. Ол үеде бистин Президентизин Ш. Д. Ооржак Борис Ельцинге «адазы болгаш оолдары» деп формуланы саналаан. Бистин Тывабыс — Россия деп улуг өг-бүлениң хеймер огу болуп турар. А ада-езинге хеймери дег эрге-чассы киж бар бе? Хеймеринге чемин дөңзүн, хептин казын бээр ужурулду. Ол дугайында Шериг-оол Динжикивич аңаа чугаалаарга, Борис Ельцин каттыргаш, баштактанып: «Кандыг койчүр кажап Президент боор сен!» — деп чугаалаан.

Эрге-хүдээлелер аңгылажылганың дүгүржүлганың республиканың национал онзагайын, оон кошмак экономика, кем-херек үдөгелдигинин байдалын барымаалап көрү ужурулду бис дээрзин ужуражылгага Шериг-оол Динжикивич демдегелээ. Федералдыг эрге-чагырга черлеринде онза каржы кеминг үлгөлдигер дээр амызгыга чедип шидер эргелериң Тывага бээр чогуруу хире. Оон аңгыда бистин дилгелериниң, шиттирилээр айтырыгымызсы РФ-тин Федералдыг Хуралын таварыштыр садалла чокка дөрт көрдүнүн эртен турарының талазы биле дүгүржүлгө чедип алыры тоң чүгүлгө. Чүдө дие федералдыг эрге-чагырга дарагалар бистин республиканың төптөн аргымын, кызыгаарла турарың барымаалап ал, билген турары чогуулаарың.

Кыдыкы соңгу чүккө деңгештирген районнарга Тываның хамаарыштыр дээр — чоңдук соңнал камгалдыг кайдыраңгыга койчүр улуг ужурулду дээр билдингир. «Кыдыкы соңгу чүк» деп билдингирине «чуртагыңа тазарыма чок черлер» деп билдингириниң кирерин чедип алар ужурулду бис деп Шериг-оол Ооржак онзагайлаан. Чүдө дээр Москва чогуунда бестин

аргажок тулаалыг черлер бардыр. Ол черлерин чоңу чүгө ыңдыг багай черге кызгалаткан байдалга чурттаар ужурулду?

Оон соонда Президент кожуунарга чоруп турганың, мында тус чер бот-башкарылганың тургустууп турарың дугайында, республиканың экономикасында байдал, монополияга удур демисеңип, биче бизнесте хөгжүдөр дугайында чугаалаан.

Партияларың, шимчешкинериниң, хей-ниити организацияларың төдөөлөрүң санал-ондаларыңа республиканың удуртулганың чорудуп турар амыгы-херектерин дөткөн турары билдингир. Республиканың политиктиг турму чорукту доктаамап тургузарыңа койчүр чүгүлдө дээрзин саналажыңар чугаалаанар. Хей-ниити палатаның тургусканыңа чугаалаа-даа дүштүрүп төптү чүгө тургузуу ал болбаз дээр болданы БТУН-нун даргазы В. Т. Санчи илереткен. Аңаа чөпшээрешпей, Президентин чанынга Хей-ниити палатаның тургусканың, оон биле кызыгаарланып каар дээр болданы республиканың хоочуннар эвилелиниң даргазы Т. Ч. Норбу саналыңа дөткөн. Ол хоочуннар чөвүлөкчүлүгү акша-тегерик чоңундан дүжөр чыгар турарың, мыңчангаш Чазак чери акша биле дузалажырың дилээң.

«Хостуг Тыва» улусчу фронтунун төдөөн Д. Б. Чыпыс-маа партиялар, хей-ниити каттыжышкыныңа демисеңип хөдөлгөсүн кыйгырып, чамдык айтырыгларга бергележи бээр чугаалаан. Амыгы үеде «Хостуг Тываның» Генрих Эпп судка береш, 200 млн. рубльге торгартырып каан. Суд шиттирилгелеринин, моральдыг коргала дээр дээрги Эппке төлөп бээр 200 млн. рубль тылбазың санал беркиңиз чугаалаан.

Компартиядан болгаш херээжерлээр эвилелинде сөс алган С. М. Биче-оол Хей-ниити палатаның дөткөн, аңаа хей-ниити болдаларың анализтеп турар эртемденер херек дээрзин саналаан. Оон аңгыда ол

база акша биле дузалажырың дилээң.

Машзаводтук күш-ажылы коллективинин төдөөн Д. А. Попов бодунун саналыңа Президентинин ажил-херектерин дөткөн турары илередиң, машзавод «тикте» келгениң, аңаа дузалажып кээр дилээң, Ол эрги Дээди Советтин Президентимунуң сан-хөө хажыдышкының дугайында Чазактын доктаалыңа Дээди Хурал удурларың сагыштыг турарың буруу шапкан. Арай эңилгени берген хейрилг сандалканың ужуражылгага олуржуп турган депутат Г. С.-М. Иргит эдиң, Дээди Хурал эрги Дээди Советтин эрге-хүдээлге талазы биле салгыч чүве болганда, ук доктаалды чугаалажырың, аңаа үселел бээрин дымнаткан. Кандыг-лаа «адазы» чарла дугайында чугаа Дээди Хурала болбас.

«Политиктиг дилришкени сезонуңуң» (В. Багай-оолдун терминин) эгезинде болуп эрткен ужуражылгадан отчетту моон биле төндүрүп тура, шак мындаг улаа-дараа эртин турар ужуражылгалар ажыктыр дээрзин чугаалажыңар. Ыңчалза-даа оларны езу барымаалап эртин турар, үрүтүңнедиг болдуруп турарыңа кузунгир. Чижээ, бо улаада Хей-ниити палатаның болгаш дүштүрүлгө төвүнүн дугайында тодаргай түшөл үдүртүмеди. Сагыңа чыгыл берген болдаларың болгаш бергелериң чугаалап, акша-тегерик биле дузалажып күш тыртып алырың болданы, бергелериң адал-санаары — политиктерге арай-ла кызык болгуду деп. Оон аңгыда кандыг-даа партия, шимчешкиң, организация бурмэттинген тодаргай кежигүнерилер турары чүгүлдө бил, Владимир Багай-оолду болданы каттышпас арга чок. Чонун хей-ниитиниң алың туткаш, удуртулгада кай-кыйкы чарлап эвес, эчок чүдүлдөр кылып-каар болду, ону кым харыяларды? Республиканың хей-ниити шимчешкиңинде болданыр, тодаргай, шиттирилээр айтырылар ам-лаа хей.

Надежда ЭРГЕП.

Тыва Республиканың Дээди Хуралының (Парламентизинин) үнгөн депутаттарының орунуга депутаттар сонгулдаарың эрттирер дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТӨП СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛЫ

«Тыва Республиканың Дээди Хуралының (Парламентизинин) депутаттар сонгулдаарың дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузуңуң 17 чүдүлгүн 10 пунктузуңуң дүштүр Тыва Республиканың Төп сонгулда комиссиязыңа доктаадыр болза:

Каа-Хем кожунула Саргы-Септин Чөөн талык № 12 сонгулда округунуң, Кызыл кожунуң Каа-Хем № 13 сонгулда округунуң, Тес-Хем кожунула Тес-Хеминиң № 21 сонгулда округунуң, Улуг-Хем кожунула Улуг-Хеминиң № 24 сонгулда округунуң талазы биле Тыва Республиканың Дээди Хуралының (Парламентизинин) үнгөн депутаттарының орунуга депутаттар сонгулдаарың 1994-чылдың ноябрь 20, воскресенье хүнүнде эрттирер.

Тыва Республиканың Төп сонгулда комиссиязыңың даргазы Ш. КУУЛАР.

Тыва Республиканың Төп сонгулда комиссиязыңың секретары К. БУДУК-ООЛ.

Кызыл хоорай, 1994 чылдың сентябрь 14, № 4.

АЙБЫЛ ЧОК ЧОРУК ДЭЭШ

Сентябрь 13-те Тыва Республиканың Президентизин Ш. Д. Ооржактын башкарылгы биле Тыва Республиканың Айбыл чок чорук чөвүлөкчүлүгү элестиги хуралы болган. Хурала Тыва Республиканың Президентизинин «Кем-херектер үдөлүшкениң биле демиселдиң сонгааратканымы хемчегелеринин дугайында» Чарлыштың төлөвилениң сагарып көргөн.

Ол ышкаш Россия Федерациязың Президентизин В. Н. Ельцинниң, 1994 чылдың июнь 14-те үндүргөн «Организация кем-херек үдөлүшкениң чөвүлөкчүлүгү» (В. Багай-оолдун терминин) эгезинде болуп эрткен ужуражылгадан отчетту моон биле төндүрүп тура, шак мындаг улаа-дараа эртин турар ужуражылгалар ажыктыр дээрзин чугаалажыңар. Ыңчалза-даа оларны езу барымаалап эртин турар, үрүтүңнедиг болдуруп турарыңа кузунгир. Чижээ, бо улаада Хей-ниити палатаның болгаш дүштүрүлгө төвүнүн дугайында тодаргай түшөл үдүртүмеди. Сагыңа чыгыл берген болдаларың болгаш бергелериң чугаалап, акша-тегерик биле дузалажып күш тыртып алырың болданы, бергелериң адал-санаары — политиктерге арай-ла кызык болгуду деп. Оон аңгыда кандыг-даа партия, шимчешкиң, организация бурмэттинген тодаргай кежигүнерилер турары чүгүлдө бил, Владимир Багай-оолду болданы каттышпас арга чок. Чонун хей-ниитиниң алың туткаш, удуртулгада кай-кыйкы чарлап эвес, эчок чүдүлдөр кылып-каар болду, ону кым харыяларды? Республиканың хей-ниити шимчешкиңинде болданыр, тодаргай, шиттирилээр айтырылар ам-лаа хей.

Надежда ЭРГЕП.

БАЙЫР ЧЕДИРГЕН

Тыва Республиканың Президентизин Ш. Д. Ооржак Чазаактын болгаш бодунун мурунунда Тыва Республиканың үндүрүп дөткөн депутатизинин полициязыңа дилришкениң Владимир Салмакович Чапанов хуздөп алгаш, аңаа генерал-майор эргени тывсканы дээр.

ӨРТЕКТЕР! ӨРТЕКТЕР!

Аш-чем болгаш үлөтүр барааннарының өрткөтөр, чоңга ачы-дуза чедрилгезинин көлөзүн чыл эвес, харын ай, хүн бүрдө өзүп турар.

Ол дугайы республиканың Статистика эргелешинин сөөлүгү медээзинин илден. Чижээ, аш-чем барааннарының өрткөтөр Тыва Республиканың де-виксизинге бо чылдын июль-август турганыңа хамаарыштыр август айда 102 хуу, а 1993 чылдын декабрыла турганыңа — 236 хуу эвес.

Оон иштинде картофель эрткен чылдын декабрыла турганыңа хамаарыштыр 1994 чылдың августта 426 хуу, эңт про-

дуктулугу — 263, балык эңдилден кылган продуктулугу — 253, сүт болгаш сүт продуктулугу — 361 хуу, далага чургузганы — 315, ногаа ай-маа 339 хуу өскөн. 1993 чылдын декабрыла турганыңа бо чылдын августта «шоолду» өспөз өрткөтүг аш-чем ай-маа: хлеб болгаш хлеб-булочка кылгалары — 186, чигир 147 хуу бедэн.

(Бистин көрр).

МУРНАКЧЫ СААНЧЫ

Каа-Хем кожунуңуң «Улуг Октябрь» совхозунун төп сүт-баран фермазында алды санчы 149 инекти саап турар. Сес ай иштинде нитиизин биле 150 тонна сүтү сөггаш, 82 тонназын күрүңеге саткан. Артыканың чөмөңдө болгаш урулгар албан черлеринге ажылаан. Фермага он сес чыл ажылаан Раиса Агармитовна Натпит эрес-

«Алдан-Маадырдан»

КЫШТАГЛАР СЕПТЕЛГЕЗИ

«Алдан-Маалар» совхозта 11676 баш шээр, 662 баш боза мал, 252 чыгыл бар. Ол бүгү малды 32 кодонга үзүп кыштагалдыр. 2100 баш шээр, 25 боза малды, 10 баш чыгыл күрүңе чагыныла эйле дуузар. 4 кыштагга капитал септелге чорудар, артык кыштагаларың агар септелгезиниң малчыларың күчү биле кылып турар. Капитал септелге кылар бригаданы тургузуу турар.

ТУС-ТУЗУНДА БЕЛЕТКЕП АЛГАН

Совхоз 850 тонна сеняң салыр онаалдалыг. Ону дарый доозар дээр «НПН-25» силос ажаар 2 комбайның, 5 автомашинаың, 1 «Т-150» тракторлук ногаан масса ажаап турар эвенонуп ажыкчылары шүдүргү ажылап турар.

Совхозтун септелгезин сентябрь 14-ке чедир 1000 тонна сениңниң азы хергелелдиң 70 хууунуң белеткеп алган. Хей чыгыл эртен өстүрүп ажаап турар эвенонлардан Сергей Сарыгыларын эвенозу — 171 тонна, Семдер Монгуштуң — 126 тонна, Сергей Бызытпа, Зоя Монгуштуң эвенозлары 111—111 тонна сениңни кезип белеткээң.

Малчылардан Омак Монгуш — 26, Николай Ооржак — 21, Булуяк Ооржак — 16, Адар-оол Монгуш, Шолбан-оол Ооржак 14—14 тонна сениңни тус-тузуңда белеткеп алган.

ТУСКАЙ ЭРТЕМНИГЛЕР—ДЕЖУРНЫЛАШКЫНДА

Совхоз дирекциязының (директору Ю. М. Бызытпа) шиттирилгелер биле совхозта бар бүгү тускай эртемниглер мал чөмөңдөкчелеринин, дүштүр ажаалдаарың, кыштаглаашкыңа белеткеп ажилдарың үеинде хову-шөлге, шаныңга, фермадаларга, коланнарга хайгалар чорулары биле тускай график буюгар дежурнылаашкыны чорудуп турар.

Күсүк хайнышкының ажилдар үезинде хүн бүрү болуп турар чөдөр-чөпшөктериниң хоулуга ап, ажилчың кижилерге ажилдарыңа таарымчалыг бүгү-лө байдалдарың тургузар, чөпшөктерин дораан чыгалыр ажилдарың совхоз дирекциязы, суму чагырганы доктаамап боттаңдырып турар.

Болат-оол СААЯ.

ЧАА ТАРАА—ШАҢДА

Ийн удаа эрткен долунун хайы эвес болза, бо чылын «Чыраа-Бажы» коллективтиг бодурулгениң шаңыңа кызыл-тас, арбай, сулаңын дүжүдү арбын дүжөр турганың шаң эргелекчиң Мартан-оол Лудаевич хомудуп чугаалап орап болду.

Ажыл-агыл башка тарааның эгелээң, бо хүннерде шаңда эки шаңарыңа кызыл-тас дүжүдү дүжүп эгелээң. Шаңды доктаамап он ийн ажилдакчызы тараарыңлар, чүдүрер дээр чөмөңдөкчиг техникаларың, тараар урар экидариң, девискээрлерин бүрүн биле оелеткен алганар.

Шаңда дүжүртүңен чыл дүжүртү ийн машина арылап, бодун тускай болуп турар. Шыңжамарда эрткан 100 ажап тонна сулаңы мал чөмөңдөкчиг ажилдары биле чаро кылдыр дээрбелерин планнаан. Ыңчангаш бо чылын сула урезиниң орнаар ужурга таварың турар.

Чаа дүшкөн, арыглатканың тарааны амыдары берге бөүлөлөргө, малчынарга үдөлгө эгелээң. Ол-даа болза, ачы-дузаны ийн. Ам өскөдөй турар чүдү болза картофель шыңжар черин байдалы элээн дүвүрениң. Оон кыры үрелген, демир ооргалар салгаш, дуулар ажилды дарый доозары чүгүлгө. Бо чылын картофельдиң дүжүдү багай эвес боор турар, 70-80 тонназы үрезинге, чөмөңдөкчиг ажилдарыңа белеткээр.

Топ шаңда эт аймаа үзө-бейн турар, бригадалар хергелээниң оон алырлар. Шаң ажилдакчыларың чөм-биле кандырып турары багай эвес. Токмак-оол САРЫЛАР.

Сүт-бараан фермаларының кышка белеткели

БАЙДАЛДАН ҮНҮП БОЛБАС

Көдээ черде сезоннук ажилдар доостур эвес, чылдын дөрт эргилдизинин аайы биле мал чөмөңдөкчелери, тараа ажаалдазы, кыштаглаашкың, чаксы хову ажилдары дээр баар-ла болгай. Тараажылар бо хүннерде дүжүт ажаап ап турда, мал ажилдыглар кыштаглаашкыңа белеткелер турарлар.

Сооп кээринин мурунда баш удур кышка белеткелес болза, оон бергелер тургусту-нуп кээп болуп дөт чүвени малчылар койчүр эки билди турар. «Чаккылаа сооп хаарып кээрге, ам мининг кээп, дүвүрээр бе азы баш удур аңаа белен олурар бе?» Харын билдингир айтырыгы малчылар кичап черле салыр боор.

Көдээ ажыл-агый болгаш аш-чем яамызыңа редакцияда ажилым аайы биле чөдө бергеш, мал ажылыңың талазы биле килдискө ажыл-агыйлардан фермалар септелгезинге эргежок чүгүлдө чүдүлдө даңзымы эккеп, дүжаап келген бөлүк кижилерин эскерген мен. Ыңчан чайның койчүр кидин түлүк үези чүве, Ажыл-агыйларын кирип турганы ол даңзыда чагылар-ла хей, ферманың септелгезин ык кылып алыр дээр болза, чугаажок хей-лө чүдүлдөр херек. Бо-ла чуганы уламчылар со-рулга биле Көдээ ажыл-агый яамызының кол зоотехниги Хеймер-оол Шырапович Монгуш биле чугаа кылдым.

Столунун кырыңа улуг карта дег хемээдиг ама саазыны чала тудупкаш, Хеймер-оол Шырапович ону көргүзүп, тайылар кылды. Ажыл-агыйларын, фермалар септелгезинге хергелээң биле ки-

рип кааны чагыларың ында оон хейрилдерин аайы биле даңзылап кирип каан. Ону танылырларлашканың, ол дараазында чүдүлдө чугаалаашкыңа кыштаглаашкыңа септелге кылары биле көрдүңен акша-хөргөңи чангыс угда бурчуну биле эвес-даа бол, кезектеп ажыл-агыйларже кирип эгелээң дээрзин дымнаткан. Оон кирген шаа биле төптүккен шичилге буюгар ажыл-агыйларын хергелелерин дегир-херекселер саттыңан турар, кол зоотехниктиң тайылырлар турары биле алырга, ажыл-агыйларын киргениң чагыларың хандарыңың бүгү-лө хемчегелери алдынар арга бар.

Септелге, солуур-тудар, чаартыр дээр болза, фермаларда кылар чүдүлдөр хей болгай. Ыңчангаш олага септелелерин септел шыдавайн барганыңдан кыжын кайы хире берге байдалар тургустунуп келир, түрениң ийик. Берге бир айтырыг ол. Мал чөмөңдөкчелер пехтер артык кезектер чогуңдан ажиттал чок туруптар болгай, өдөк үндүр сөөртүп, дажылар шимчешкиң туруптарга, кыжын фермага кайы хире берге ийик. Бо дегир-херекселерин ажыл-агыйларын септеп алырың таварыла эвес. Сүт сөөртүрүн-

Тываның Россияга каттышканының 50 чылынга

Кызыл-Эрик КУДАЖЫ
Тыва Республиканын Улустун чогаалчымы.

ТЫВЫЗЫМ — ТЫВАДА

Сактышкынар, бодалдар

(Уланчымы, Эгези №№ 139, 141, 143, 144, 145, 146 «Шында»).

Чогаалчылар Б. Пастернактын Нобель шаңналын чүге албааны, А. Солженцыннын, В. Некрасовтун, чурукчу Э. Невзестинин, хөгжүмчү М. Росторовичтин болгаш хол-биле бижири «Метрополь» сеткүүлдүң кежигүнерининг истедип, сүрдүрүп турганы мөөң үемде болган чүве, Горбачев дужунда мындаг таварылганы черле утпас мен.

деп чогаалчы боор азы холеген бе деп айтырлар. Мен тургаш, обком секретары-дар дивес, телокхранителм-дир азы мөөң амы-тынм камгалап чоруур кижим-дир деп баштактанып каар турган мен. А Якутияның чогаалчылар даргазы С. Данилов менден артык жожааттар кижини: «Сөөң холеген барыктыгдыр, эр хиндиктиг-дир, а мөөңни дээрге ашши кижини болгай, артында анык». Ол чылдарда Якутияның партия обкомунун идеология талазы-биле секретары херэзжен кижини турган чүве.

Ийе, чогаалчыларнын ол сьездининг аныктын Коммунистг партиянын эң кол идеология, Полнотуруго кежигүну А. Н. Яковлев болу дорт удуртуп турган. Ол дандыга мөөң адыгма келгеш илдилип, уздар алаар черин тыйпайн, баштай «а-а», ооң соонда «и»-ге дужуруп турду. Оон С. Михалков (ол Тывага база чоран болгай) келдирей араак шүлүктен калды: «Скежи, Кудажы».

Бүгү чүве билдине берген, Александр Николаевич оон ийай айтырды. Хамык орталалп ынчан Чогаалчылар өвнелин удуртуп турган Г. М. Марковту ам даргага сонгуур бе, сонгууас бе деп айтырдыгдан хөрлээлп үнген чүве. Ынчан чогаалчылар Георгий Мокеевичке хөңнү чок апарган турганнар, Олар Марковту Брежневке «хүннел», Генесктин ийчирбениг ыды дээр чыгы турдулар. Шынап-ла, ыныг ач турган болгай. Ол Брежневтин чогаал дөрүгүлдү шорбажылардын дээр үндүр хөөрелин. Ленинни шаңнаалды берип турган. Соду кандан-канды эрге-дужаалдар, шаңнал-макталалар алдыны дээр: Топ Комитет кежигүну, Дээди Совет депутатты, Ленинни шаңнаалды лауреады, Социалистг Күш-ажымын ийи дакпыр Маадыры, Брежневтин чогаалчынын эң баштай парлаан «Октябрь» журналынын редактору С. Нарвчатов, ол чогаалдар «Бура» кылган документалдыг

кинофильмнеринг сөзүн номчаан артист Н. Тихонов суглар Маадырлар апардылар. Брежнев дугайында «Коммунист» деп документалдыг кинофильмнинг сөзүн бижеэн М. М. Јанин Ленинни шаңнаал алды, удатпаанда Топ Комитеттинг килдиз эргелекчизи болу берди. А. Н. Яковлевтин удуртканы ол партия, жи фракция хуралы Г. М. Марковка дыка-ла аар, берче болду, ол «буулуг-ла чыгча согушкуну» алды.

Дараазында хун сьездининг ажылы эгелээни. Ону ам партия эвес, чогаалчылар боттары өзү барымдаалап чорудуп киришти. Удуртуп органдарын сонугтунду. Отчет илеткелди Г. М. Марков кылп эгеледи. Ол эрги чаңчыл-биле чыайрыг сөстөр чугаалап, «генерал» чогаалчыларын (оларнын херектерин алын шылдыстар, лауреат, депутат демдектер үглээн чүве-ле болган) адат кириптерге, делегаттар буттары-биле шала төсеп, сыгырып, алгырып-кышкырып-ла үндүлөр. Ындыг дүвүрээзин, хөлдээзин мурнууда каян-даа турбаан. М. С. Горбачевту көөрүм, харны таарзынган ышкыш каттырган, хүлүмүрээң олар чорду. Оон ийай М. С. Горбачевтин агайы Раиса Максимовна менден ырак эвесе таалаан олурду.

Шақ ол үеде Марков тендири хона бергеш, бажын халаш кылган, индир эринден ыак тутунгаш турупту Оон ол холу-биле чүрээңни дужундан алды. Кулактаашка дыңнаарымга, илеткеликтин тыныгы кыска-кыска, үзүк-үзүк болду. Кезек када зал ишти ангайла хона берди. Президентула Орган А. Чаковский, Ю. Верченко суглар халчып келгеш, Г. Марковту таулап алдылар. Ол авазында С. Михалков, Ю. Бондарев баштаан кезек кижини М. С. Горбачевта барган турлар. Качаары деп мылгылар ыйнаан. Мен-даа сьездининг ажылын түр сок-

садыр боор деп бодадым. Ындыг чүве кайда боор, чапар безин чарлавадылар. Марковту ийи холундан селеп алгаш, аяар үндүр бердилер. Совет Эвилелинин Маадыры, чогаалчы В. Карпов индирге фронтуну өзү-биле халып келгеш, Марковту илеткелди алгаш, чүвеле болбаан чүве ышкыш, улаштыр номчуй берди. Горбачев Политбюро кежигүнеринче көрүп алган, ынаар душ чок чугааланган олур. Таптаашкынын эде тургузушкуну моокурадыр уулап эгеледи деп бодаан боор оон.

Оон-на арап мактанп, чүвени хөөрелин чугаалаар ордундары делегаттар сыгырып үндүрүптер апардылар. Бир дугаар ыныг согушун, күнга алдырып Ресул Гамазатов таварышты. Ол чугаалып Кызыл шөлдөн, Ленинден эгелеп чорда, буттар дидиркайып, сыгыт кылдык уюк аларды. Гамазатов шыдажып чадап кааш, холун чагытпаш, индирден дужуп чоруй барды.

Удатпаанда дыңнатканы болза, Георгий Марковту чүрээңге инфаркт болган дидир. Чедер-чедес, чемдик чумдук-даа болза, эде тургузушкуну чогаалчыларнын ортузунга база тайбын эвес эгелээң болдуур ийин. Сөөлүредир демократтыг чаартылгалар улам ханылаан болгай. Ынчан инфаркттар байгай, даштыкчы үнүлээн, монун безин өлүгүлээн чогаалчылар бар. Удуртукчу партиялар олардан эрелелелелер Бедик кайтардан шуралып, чүрөктери доткаан, боолуу-лаа турдулар.

Б. Н. Ельцин дугайында чүвү-лаа чугаалап шыдаш мен. Ынчан ол Политбюро кежигүнүңе чүгө кандидат турган, президиумга муруну, ча эвес, ырак артында олуруп турар чоран. Ол үеде ынаар кан-даа сагыш салбас турган. Буурап дүшкөн ССРЭ-ге эде тургузушкунунг үезинде бүгү чонун, демократтыг

үзедиг күштеринг негелдези-биле Совет конституциянын 8 дугаар чүүдүн ап октапкан. Аңаа Коммунистг партияны нингиделдинг «удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү» кылдыр хой-луктук турган. Ооң тайлымы-биле мурунда ВКП (б) Топ Комитетининг «Звезда» болгаш «Ленинград» деп журналдар дугайында докт-таалдарын, А. А. Ижлановтун литература дугайында нлеткелдерин күш чок кылдыр санаан.

Бүгү делегейге политика болгаш экономика талазы-биле кыңчыктырбас салдарын чедирип турган күчүлдүг СЭКП болгаш ССРЭ бүстүп дүшкөн хараазында литература болгаш уран чүүле үлүг өскерликиннер болган. Ол болушкуннар амын ышкыш болган, мөөңө чүве чок харын Партия ындыг өөредиги номнап, чонга, чогаалчыларга ындыг айтышкыны берип турган хирезинде-ле, «Кезээде мөөңө дидир өөредиги — марксизм-ленинизм дегелерин!» деп мога-шылг чок кыйгыт келген. Кайзынга бузу-рээрли? Мөөңө чүве чок деп марксисци-ленинни номталга бе азы кезээде мөөңө дидир өөредиги марксизм-ленинизмге бе? Ол дур ам, бой-дустун болгаш нингиделдинг, кижилеини угаан-бодалында, күзелдерининг хамаарышпас объективтиг хойлуларын кара туразында ажа халып ышкелээрге, шуралып кайтаарга чыгыларга, ал-дагалдарга көөп үзөр. «Чырыктыктыг келир үе — көж-мунзенин тургузар дээш далажып-ла турдувус. Ооң түнелди калыг болганын ам бүгү чок кымдан артык бил-

Өрттедип каан чарын дег, хелгип калган үлүг ССРЭ-ге мындаг өскерилгелер болуп турда, оң бичил Тыва ийин. Ийе, харын, мөөңө чүве турбас. Манза тыва чогаал төөгүндөн мөөң караам-биле көргөмүн бир чижетти кирип көрейин.

Бежен чылдарнын эгезинде тайбың дээш демисели Сталинниң, партиянын айтышкынын өзүгүр ыр-шоор-биле, хей көгө-буга өстүрери-биле чорудуп турар үеисте Ю. Кюнегештин «Тайбың кужу» деп шүлүү көстүп келген, аңаа аялганы А. Чыргал-оол бижеэн, чон дораан ырлажы берген: Мөөңө тайбың мөгө кужу — Бөмбүрөктинг идегели — Сталинде.

Ур болбаанда «мөөңө тайбың» деп чүве каян-даа турбас, ол дээр марксизм-ленинизмдин өөрединге удур утууга-дар дээрге, автор ол сөстү «ууун тайбың» деп өткөн. Оон ийай тыва кижини «тайбыңны» каян-даа «ууун» деп чугаалавас, оңу партиянын даалгазы-биле үлүг өскерликиннер болган. Ол-даа каян-даа бүгү чүвени ышкыш болган, мөөңө чүве чок харын Партия ындыг өөредиги номнап, чонга, чогаалчыларга ындыг айтышкыны берип турган хирезинде-ле, «Кезээде мөөңө дидир өөредиги — марксизм-ленинизм дегелерин!» деп мога-шылг чок кыйгыт келген. Кайзынга бузу-рээрли? Мөөңө чүве чок деп марксисци-ленинни номталга бе азы кезээде мөөңө дидир өөредиги марксизм-ленинизмге бе? Ол дур ам, бой-дустун болгаш нингиделдинг, кижилеини угаан-бодалында, күзелдерининг хамаарышпас объективтиг хойлуларын кара туразында ажа халып ышкелээрге, шуралып кайтаарга чыгыларга, ал-дагалдарга көөп үзөр. «Чырыктыктыг келир үе — көж-мунзенин тургузар дээш далажып-ла турдувус. Ооң түнелди калыг болганын ам бүгү чок кымдан артык бил-

Өрттедип каан чарын дег, хелгип калган үлүг ССРЭ-ге мындаг өскерилгелер болуп турда, оң бичил Тыва ийин. Ийе, харын, мөөңө чүве турбас. Манза тыва чогаал төөгүндөн мөөң караам-биле көргөмүн бир чижетти кирип көрейин.

Бойдустун болгаш кижинингиделдинг хөгжүлдээинде мөөңө чүве чок, диалектиканы хойлузуун өзүгүр ол өскерилп, чаартынып турар деп, марксизм-ленинизм номнаан. Ол чаартылгалар, өскерликиннер философиянын удурланышкына удурланышкыны хойлузуунда (закон отрицания отрицания) айтынга дег мурнуку-зундан малап-ла салыраан, болбазыраан турар үжүрдүт. Ийе, харын, мөөңө чүве турбас. Манза тыва чогаал төөгүндөн мөөң караам-биле көргөмүн бир чижетти кирип көрейин.

(Уланчылыг).

Чарлалдар Бюрозу

«БЮЗРЕЛ ТЕЛЕФОНУ»

Бо берге, шажкин үеде амыдырал-чуртталгага, ажыл-агыйга, өр-бүлөгө ызы-бүрү бергелер кижилерге таварышкылар. Ынчаарга «Бүзүрел телефон» силерини булунгы болгаш ак сеткилдиг дүзалакчылар болур, эргим хөмөтүлөр. Ол телефон кежээкинни 19 шактан эргелигини 7 шакта чедир ажылдар. Оон дугаары 3-21-20. Ай сайында 22-нин хүнүнде телефонга сексопатолог эмчи база ажылдар.

ДЫҢНАДЫШКЫН

Россия Федерациянын Чазаның 1991 чылдын август 1-де № 13 ФЭ доктаалыга дүштүр Чонну ажылга тургузарык күрүнө фондунгаг страхование дамыырын төлээрини чүрүмү, негелдери болгаш хөмчөөлү (санал берген күш-ажыл төлөвиринге хамаарыштыр 2 хуу) 1993 чылда күштүг болуп турганын өзүгүр 1994 чылдын II чартында күштүг болуп хөвээр аркааны Тыва Республиканын Куш-ажылы болгаш чонну ажылга тургузар яамызы дыңнаткан.

ДУС-ДАГЖЕ ЧАЛАП ТУР БИС, МӨГЕЛЕР!

Тыва Арат Республиканын чачын мөгези Сүрүн-оол Куулар болгаш оон оолдары, тыва хурешке РСФСР-нин спорт мастерлери Шадыр-оол биле Даш-оол Куулар алышкыларын күбүг дээш 128 мөгезин хурешинге келпиринче республиканын мөгелерин чалдывас.

Хүреш бо чылдын сентябрь 24-25 хүнеринде Өвүр кожуунун Дус-Даг, Торгалыга болур.

ШАҢНАЛДАРЫ: шүлүгөн мөгөге айт, үжүрүлешкен мөгөге — шапы, III—VIII черин алганнага — ири, хойлар.

III. Кууларын хурешип чоран ошуктары Сүрүн-оол Ооларны болгаш Биче-оол Монгу-оолду тускай чалап тур бис.

Хурештин эрттирчилери: алышкыларын төрелдери, уруг-лары.

УЛУСЧУ МЕДИЦИНА ТӨВУНДЕ

Эртем-практиктг улусчу медицина төвүнде (Комсомольская кудумчузу, бажын № 37) психолог эмчи консультант-лары эрттир турар. Аңаа силер психологг америк методна-биле (люшер, ММ) база шинчипил ап болур силер, хамаатылар.

Баш бурунгаар биждишкынын понедельник сайында эргелигин 8 шак чартыкта 12 шакка чедир № 5 кабинетке кылып турар.

Тайылдыр алыры-биле ажылгаар телефон 3-63-57.

ӨӨРҮП ЧЕТТИРДИВИС

1949 чылда, толаргайлаарга, 45 чыл бурунгаар тургустунган «Совет Тыванын 5 чылы» колхозун баштайгы даргазы болгаш оң үндөлөкчилеринин бирээң Стелан Шожалович Конокунун адын оң чурттай турган Час-Суур-нун төй кудумчузунга тынсыканга тураскалган байындады организаатарга киришкен Өвүр кожуун чыгыра-вынга, «Эртиндег» совхозтун дирекциязынга, Час-Суур чыгыргазынга, херэженин чөвүленин, башкылар коллективинге, бүгү чокууска өөрүп четтиргенин «Шың» солунуу дамчыштыр илергелеп тур бис.

Төрелдери, ажы-төлү.

Төөгүнүң балалчак арыннары

БАЙЫСААКЧЫЛАР КЫМНАРЫЛ?

«Шың» солун редакциязынга Тывага болган репрессия чылдарында хамарышкан чамдык айтырдылар кези турар. Аңаа хамаарыштыр Тыва күрүө Топ архивинин ажылдакчызы Н. Л. Күңчүнүнг тайылбырын парладывас.

— 1938 чылда боолалдып шиптирген бөлүк чыак баштыкчыларнын хар-назыны, уруг-лары каш-каш тургалыны?

— 1938 чылдын, октябрь 13-те Оңза судна оларнын херээн көрүп турган доку-менталдарын үндөзүлээрге:

1. Сат Чурмит-Дажы — 4 харлыг, 3 уруглуг.

2. Адыг-Түлүш Хемчик-оол 45 харлыг, 3 уруглуг.

3. Оюя Танчай 44 харлыг, 5 уруглуг.

4. Күжүгет Серен 36 харлыг, 4 уруглуг.

5. Ховалыг Тоткан 27 харлыг, 1 уруглуг.

6. Кара-Сал Пиринлей 33 харлыг, 1 уруглуг.

7. Сат Лопсан 30 харлыг, 3 уруглуг.

8. Куулар Сунгар-оол 30 харлыг, 1 уруглуг.

9. Оюн Сенгичинж 38 харлыг, 1 уруглуг.

Бо медээни «Чурмит-Дажы, Хемчик-оол, Данчай сугларынн коэтрреволдустуг органдарын дугайында» Оңза судтун материалдарын-дан алган.

— Оларнын херектерин кылп тургускан күрүө байысаакчылары кымнарыл?

— Чурмит-Дажынын, Оюн Танчайнын, Ховалыг Тотканнын байысаалга херээн ТАР ИХЯ-нын үлүг байы-

саакчызы Оюн Мандараа дооскан.

Адыг-Түлүш Хемчик-оол-дун, Кара-Сал Пиринлейнин, Сат Лопсаннын, Оюн Сенгичинжтин байысаалга херээн ТАР ИХЯ-нын ораакчы са-ныды Сат Намчылак кылган.

— Оларнын тустузунда амы-тынны артылары дил-дээп билдирешканын ка-жап, каа көргөшп, айтыр-лар азы саналдар турган бе?

— «Чурмит-Дажы, Тан-чай, Хемчик-оол, Пиринлей, Лопсан, Тоткан, Серен, Сенгичинж, Сунгар-оол оларнын амы-тынны дилеп кириген билдирешкенин 1938 чыл-дын 10 айын 14-те ТАР ИХЯ-нын Президиумунга көр-гөш, оңза ажык шүгүнүн үндүргөн доктаалын чүүлдүг деп бадылап каар. Ындыг болганда, 7 кижини доктаал өзүгүр шипидип күүседир, 2 кижиге келдерел көргүзөр дугайында Биче Хуралдын нам ангызынга дыңнадыр» деп доктааткан.

Болаттын илеткели:

«Танчай, Чурмит-Дажы бо

Устунде ушта бижилгени курархивтинг 2-ги шыгжамы-рынинг 1-ги фондунун 1-ги бөдүнүн 812 херектинг 48-50 аринарында ТАР ИХЯ-нын Президиумунг дугаары чок, «мырында чажыг» протоколундан алган.

Николай КҮНЧҮН харылап, белеткээң. Август, 1994 чыл.

идегеттерни тайылбыр чокка судтун доктаалын өзүгүр боолал каар. Сенгичинжге өршээл көргүсеп, каза Сунгар-оол, Лопсан сугларга өршээл көргүсеп; даштыкы чурттин КР идегеттери-биле харылазып, өзүлдү шипин ажылын кылп турган; Сунгар-оолдун ангы-төгүзү бүтпес идегеттер болур болгаш база аваз ам бажында чы-дыр; Лопсан — ССРЭ-ге эл-чине баргаш, КР ажылды илелейлиг чорудуп турган; Тоткан, Серен, Хемчик-оол сугларын арттырып болур... Эң ылангы Тоткан биле Серен чамдык херектерин илелеринге элээн идиин берген: Пиринлейни адып каар, чүге дээрге өзүлүг дерзин илетет, даштыкыда КР илететтер-биле үлүг харылаа-дыг, бодунун мөзүзү-даа кончг багай хевирлиг илетг...

Күжүгет Серенин, Куулар Сунгар-оолдун байысаалга херээн ТАР прокуро-рунунг үлүг байысаакчызы Тарый-оол дооскан.

Кызыл-оол, Лопсан-Сам-буу, Биче-оол, Сүрүп, Ба-зыр-Сат, Бадыраа суглар 9 кижининг шиптузун адып өлүрер дээң. Шоомадан: «Бир эвес моон сонгаар илелердир чорукк херектиг болгу дег кижилер бар чүве болза оларны арттырып каар» — дээң.

Токадан: «Оңза ажык суд-тун доктаалы чүс хуу чүү-лдүр Ынчалза-даа Биче Хуралдын ат-алдарын барым-далааш, Тоткан биле Серен, ин арттыргаш, 8 чылда ба-жыңнаар, өскелерин судтунг доктаалы өзүгүр болдуур» дээң.

Хопёр Инвест

ААС-КЕЖИКТИГ БОЛУРУНУҢ ЭҢ ЭКИ АРГАЗЫ— БЕДИК ОРУЛГА!

«Хопёр-Инвест» компания — ол дээрге бистин өнүктөривис болгаш кады ажылдакчыла-рывыс апарган 2 миллион 350 муң россияннар-дыр;

«Хопёр-Инвест» компания — ол дээрге чуртун элээн каш үлүг дээн садыг болгаш үлетпүр бүдүрүлгелеринин кады ээлекичин-дир;

Чуден артык бедик орулгалары аазанып турар бис. Доктаамал орулганы болгаш Силернин эрге-ажыктарыны болгаш сонургалдарыны сагырын магадылап тур бис.

Орулганын хузуу эки, «Хопёр-Инвестке» салышкын, шынап-ла, илелелдинг. Силерге өзүлүг-ла херек чүве бо болгу дег!

Дараазында адресстерге Силерин күзелдинг-биле манап тур бис:

Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 35, Амыдырал хандырылга бажыны, 3-кү каът, тел. 3-61-56;

Туран хоорай, «Колос» Куль-тура бажыны, 14 дугаар өрөөл, т. 21-193;

Ак-Довурак хоорай, Центральная кудумчузу, 1, «Тыва даг-дугу» комбинаттын эргелди, 3-кү каът, тел. 17-71;

Каа-Хем суур, Кызыл кожуун чыгыргазынын бажыны.

КИЛДИСТЕР: нингидел амыдыралы — 3-34-19; 3-34-98; үлетпүр — 3-34-49; 3-36-73; көдээ ажыл-агый — 3-41-16; культура, өөредилге болгаш чогаал — 3-39-15; медээлер болгаш спорт — 3-36-82; 3-34-57; очулга — 3-34-39; 3-34-93; чагаа — 3-39-03; корректорлар — 3-41-23; үндүрүкчүлөр — 2-27-41; солун келбей барганда — 3-57-92; 3-14-94; бухгалтерия 3-37-11.

Солун Россия Федерациянын Парлаатга болгаш медээлер министрствозунун чанында парлаганын, медээ-лерини хостуг чоруун камгаалар талазы-биле Тывага хай-лаарал чегинге бүртүктүнген. Бүртүктүнген дугаары — Т-00007. Солунда парлагтылган материалдарын автордарын билдирер делганын тургузуу-биле дүшпейн барып болур. Айтылган фактылары, саннары болгаш өскө-лаа дыңнадылары дээш авторлар боттары харысалгалыг.

АКЦИОНЕРЛЕГЕ

«Тыва саарлыг-харылаштырыкчы компания» деп акцио-нер нингидел 1994 чылдын баштайгы чартынын үлүг-хуу төлөвирин чылда 500 хууну барымдаалап, 60 чылдын сентябрь 20-ден оңдоо 10-га чедир нингиделдинг акционер-леринге төлээр.

1994 чылдын октябрь 10-га чедир үлүг-хууун (дивиден-дирин) албаан кижилерге оларнын чурттап турар черле-ринин айы-биле, а юридиктиг эргеликтерге оларнын агар саннарынче шилчидер.

ЧАРЛАЛ

Каян бичини турумла, толаргайлаарга, 1955 чылдын февраль 20-де мөөң авам Ховалыг Чазанмаа оол уруг божаш, чок апарган. Оолду Борис Чазанович Ховалыг деп азаан. А 1956 чылдын март 27-де Кызылдын бичини уруг-лар бажыңдан оолду азырап алганнар. Мөөң кады го-рөөл ол думма Кызылда Красноармейская кудумчузуун № 100 бажында № 20 кабинетке чедип келирин азы 3-34-93, 3-05-55, 2-37-75 телефоннары дамчыштыр кайда чурттап, ажылдап чоруурун дыңнадырын диледим.

Акмы.

ХОВАР ЭМИН АЖЫГЛАНАР

Халдавырлыг аарыларга телефону 2-37-36 (18 шак-уаур күштүг дээштинг эм аймаан (ципролет-антибиотик) дур).

Халдавырлыг аарыларга телефону 2-37-36 (18 шак-уаур күштүг дээштинг эм аймаан (ципролет-антибиотик) дур).

КЫЗЫЛДЫҢ № 11 ПРОФТЕХУЧИЛИШЕЗИ

дааранч мергежилдинг бүдүрүлгө мастерлерин ажылче чалап тур. Адреси: Кызыл хоорай, Пальм-бах кудумчузу, бажын № 27, телефону 3-24-73.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, азылп каап турар агаар болур, дагаарга ол хар чаар. Сонгу-барын чүктен хаттын күжү секундда 9-14 метр чедер.

Агаарнын температуразы

хүндүс 10-15, чамдык кожуун-ларга 1-6, дүне, 0-5 градус чылыыр, чамдык кожууннарга 5 градус соор. Кызылга оңза өскерилге чок агаар болур. Хаттын күжү секундда 9-14 метр чед